

Ramén Baruvá végül korrepetálásra adta magát. Azzal, hogy fia főiskolára ment, kitágult számára a világ, és egyúttal megnőtt az adóssága. Nem volt tehát választása. Ezért aztán naponta két mérföldet gyalogolt Szadánand

6 TrailókJjanáth Gószvámi

A KABÁT

Házáriká házáig. – Már hat hónapja. Mindig ugyanabba a házba, ugyanabban az időben. Mindenképpen megdolgozik a pénzéért, és nem is hiába. Már nyolcvan rúpiát kéz-

hez kapott. Negyven viszont még most is hátra van. Egy este, remélve, hogy alkalma nyílik majd a hátralevő fizetés ügyét felhozni, odament Házárikához.

– Ó, tanító úr! Jöjjön, üljön le! Szeretnék egy fontos ügyet négyszemközt megbeszélni önnel – szólította meg Házáriká mielőtt még ő szóhoz jutott volna.

– Természetesen. Miről lenne szó? Épp azért jöttem, mert gondoltam, hogy szüksége lehet rám – kontrázott rá ravaszul Baruvá.

– És igen, kéthavi fizetéssel még mindig tartozom önnek. Ki fogom fizetni. Még néhány napba telik. Érti ugye? A mi időnk lejárt, és az önöké jött el. Már egy éve, hogy olyan tétlenül ülök itthon, mint learatott tarlón a csősz. A vagyonomat élem fel. Nincs munka, nincs vevő, nincs bevétel. Tönkre vagyok menve, tanító úr, teljesen tönkre vagyok menve. Az a kevés, ami volt az is elillant. Másként, tudja, szóra sem volna érdemes az a negyven rúpia.

– Azt mondja, hogy nincs munka, és nincs bevétel. De nekünk nem kell újra meg újra öntől bevásárolnunk? Nem értem, hogy önnek miért ne lenne bevétele. Szerintem most is van, de talán nincs kétszeres haszna, mint korábban.

Baruvá megpróbált mosolyogni.

– Mit is mondjak, tanító úr! A jutaültetvényemen például kétszázezres veszteségem volt. A mustárral sem kevesebb mint ötvenezer. Mondja csak meg maga, honnan jöhetne pénz? Hogyan lehet így gazdálkodnom? Tavaly építettem a házat. Arra is elment legalább százezer. És van a házból haszon? Azt a gazdálkodás hozza. Ezért hát, hogy tudjak ekkora veszteségek mellett megélni? – és Házáriká választ várva Baruván tartotta a szemét.

– Hm, úgy tűnik, önöknek is voltak nehézségei. De képzelje magát az én helyzetembe! Három éve változatlanul hatvan rúpia a fizetésem. Éjt nappalá téve dolgozom, és reménykedem, hogy megleszek valahogy. Ha viszont önöknek támad kisebb nehézsége, már azt is istenverésnek vélik – mondta Baruvá elgondolkodva.

– Látom, nem tudok önnel szót érteni – szakította félbe mosolyogva Házáriká. – Na, de hagyjuk most ezt. Ide figyeljen! Ó, el is felejtettem, kér

egy kis teát? Nagyon lehűlt a levegő... Hé, Dhanijá! Dhanijá! Hozz két csésze teát?

– Most nem kérek, köszönöm. Késő este van. Mondja el inkább, mit óhajt! – Most Baruvá szakította félbe Házárikát.

– Rendben! Figyeljen ide! Önök ugyebár jó barátságban vannak Bharáli úrral. Gyakran járnak össze, különösen a felesége ápol jó viszonyt Bharálinéval.

– Nos hát, barátságban vagyunk. De ön miféle Bharálról beszél? A mezőgazdasági osztályt felügyelő Bharálról?

– Ugyan már! Nála is nagyobbról! – Jelezte mosolyogva Házáriká, hogy kire is utalt.

– Aha, értem már. De hát ő fontos beosztásban van. Nagy tiszteletnek örvend, és sok ügyet intéz. Hogyan is gondolhatnék én, jelentéktelen ember a vele való barátságra?

– Ön jól tudja, mire gondolok. Szólna Bharálinak pár szót az érdekekben? Ez önnek szóra sem érdemes jelentéktelenség. Mikor legközelebb találkoznak, csak odavet neki néhány szót. Önnek az a két szava százezer rúpiánál is többet érhet számomra.

– Azt, hogy ilyen sokat ér a szavam, csak most tudtam meg öntől. Pedig én jóideje ingyen osztottam őket – vágott vissza élcelődve Baruvá.

– Pontosan ebben áll az ön nagyszerűsége. Mindenki tudja, hogy pénze nincs, de valaki számára maga is fontos ember. Különben miért is tisztelné önt ennyire Bharáli?

Ahogy a ravasz emberek szokása, Házáriká fokozatosan dicsérte Baruvát azért, hogy ráálljon arra, amit kér tőle, arra, ami igazából csak az ő érdeke. Baruvá bevette a csalit, és elégedetten mosolygott.

– Értse meg, Baruvá, eljárt a munkálkodás felett az idő: se kereslet nincs rá, se haszon belőle. A szerződések korát éljük. Nem vette még észre? Egyik üzletember a másik után veti magát a szerződésekre. Példának okáért vegyük csak Saikiá esetét. Csak az utóbbi egy év alatt mekkorát lépett előre. Munka, termelés, meg hasonló dolgok mind értelmetlenek. Manapság a szerződés örvend megbecsülésnek, és jövedelem is abból származik. Kérem, hogy tegye meg ezt a keveset a kedvemért! Ne feledkezzen meg róla, és szölgön az érdekekben pár szót Bharálinak!

– Ön állandóan csak Bharálit emlegeti, pedig nem ő köti a szerződéseket – vágott közbe kérdésével Baruvá.

– Hát nem érti? Valóban nem Bharáli köti a szerződéseket, de főnöke előtt atyai tekintéllyel bír. Újfajta idöket élünk. Manapság a főnöknek is van főnöke. És Bharáli az. Figyelje csak meg, hogy minden fejes rá hallgat. Úgy tűnik, elfelejtette annak az Ahmadnak az esetét. Nem adta meg Bharálinak

a megfelelő tiszteletet. Ezért aztán jól megkapta a magáét. Asszonyt-gyereket hátra kellett hagynia, és most az istenhátamögötti Gáro-hegyekben eszi a gyökérgumókat szegényes fizetéséből. Érti már, tanító úr? Olyasmi, amit más ember tíz nap alatt sem tud elvégezni, ha elnyeri Bharáli tetszését, egy nap alatt megvan.

– Ezek nagy emberek ügyei. Mindegyikük ugyebár köztisztelőben áll. Na de jól van. Ha önnek ez valamire jó, hát legyen! Szólok az érdekében.

– Ide figyeljen, tanító úr! – ugrott fel örömeiben Házáriká. – Ha sikerül mindezt véghezvinnem, akkor tudja, úgy tervezem... Önnek sem egyszerű az örökös esti idejálás. Errefele nagy a hideg is. Magam is röstellem. Ön jár hozzám, hogy a fiamat tanítsa, és még egy meleg kabátja sincs. Most nem a fizetéséről beszélek, mert ez számomra presztízskérdés. Ha belehalok is, nem kerülhetem el. De nem ám.

– Tudja, Házáriká úr, mi tanítófélék mások büszkeségében vagyunk büszkék, és mások szerencsájében szerencsések. Az igazság királyától, Juddhishthirától kapjuk hivatásunkat, ámde éhségünket és szakadt ruhánkat ő nem orvosolja.

– Ezen ne bánkódjon tanító úr! Változnak az idők! És ha sínre kerül az ügyem, akkor... nem, semmi haszna mindezt most elmondanom. Szerencse kérdése. Ha örömet leli bennünk Laksmi, a gazdagság istennője, akkor egy nap alatt megváltozik minden. Ráadásul későre jár. Nem akarom tovább untatni. Ha holnap módját ejti, hogy beszéljen Bharálival, akkor holnapután már mehetek is hozzá.

– Így is lesz! Nem lesz nehéz dolog. – Baruvá üres kézzel, de ígéretekkel telve ment el Házárikától. Jövőképet kapott, és egyre azon gondolkodott ahogy a keskeny ösvényeken, a szúrós kövek között lépkedett.

Házáriká rövid időn belül közeli barátságba került Bharálival, aki mindenkéhez kedves ember. Hamar kiismeri a másikat, és jól tudja, hogy kire érdemes szánnia az idejét. Már hat éve törődik az emberekkel jelenlegi állásában. Van, akiben a reményt tartja, van, akit munkára alkalmaz, van, akire csak odafigyel. Nem csoda, ha egy ilyen ember egy pillanat alatt felfigyelt Házáriká képességeire, ékesszólására és pragmatizmusára. Bharáli mindig tisztelettel viseltetett a tehetséges emberek iránt. Ezért aztán Házáriká vágya hamar beteljesült. Kis idő múlva kétszázézes szerződés volt a kezében.

Házárikának, aki nem sokkal azelőtt csak szomorúan ült, mint a tűzok, egyszerre semmi szabad ideje sem lett. Látogatói megsaporodtak. A munkásokat és a kisebb-nagyobb munkavezetőket nem is említem, még maga Bharáli is megtisztelte időnként a házát, hogy egyet beszélgessen, teázzon vagy cigarettázzon. Ramén Baruvá is a megszokott módon járt oda, csak ő nem beszélgetett, nem teázott, és cigarettát is a saját zsebéből szívott.

Az aratásvégi ünnep közeledtével Baruvának már hatvan rúpia fizetése volt visszatartva. Általában amennyit csak tudott, félretett az ünnepekre. A gyerekeinek hozzá kell majd járulnia a Tudásistennő-ünnep költségeihez. Új ruha is kell nekik a hideg évszakra. Mindemellett az aratásünnepre is kell egy kis félretett pénz. Már a harmadik napja nem sikerült Házárikával találkoznia. Mikor aztán maga Házáriká üzent érte, magán kívül volt az örömtől, szinte megrészegeedett a reménytől, hogy végre pénzt kap.

9

– Üljön le, tanító úr! Megérti ugye, hogy tele lettem a teendővel? Nagyszerű megbízatásra tettem szert. Napközben semmi időm nincsen, és még éjszaka sem tudok aludni. Ha ezt korábban tudtam volna, soha nem vágtam volna bele ebbe a dologba. Nehéz előrelépni, de visszafordulni sem lehet.

– De hát miért fordulna vissza? Nem elég, ha bemutat másfél-százezernyi kiadást a kétszázezres szerződésre?

– Uramisten! Miket beszél? Megmarad talán az emberek szemében a becsületem, ha én is úgy svindlizek, mint mások. Ha kell, még a házamat és a földemet is eladom, de nem hagyom bevégzetlen a munkát. Nem több a pénz, mint a becsület. Ha ezt más nem érti is, Szadánand Házáriká nagyon jól tudja.

Baruvá a fülét hegyezve leste az alkalmat. Ha ezen a napon is üres kézzel tér vissza, akkor nagy bajban lesz.

– Ezért vállalom fel annyi kiadást, és szórom a pénzt: tíz helyett húsz rúpiát, száz helyett kétszázat. Feladtam az Ellenőrzött Vásárt. Nincs fiam, aki eddig hibát talált volna bennem, és most miután az ön jóvoltából csak a szerződéssel foglalkozom, senki más sem fog. Hibátlanul végzem a vallási szertartásokat. Most szeretném az önnel való hátralékomat is kiegyenlíteni. Megjöttek a hidegek, és kellemetlenül érzem magamat, hogy önnek gondot okoz az idejövétel. Az ön számára rendeltem és hoztattam ezt Sillongból. Nagyon megörvendeztet vele, ha viseli. Egyúttal vegye ezt a húsz rúpiát is. Önnek is lesznek kiadásai az ünnepre.

Házáriká felállt és egy kabátot nyomott Baruvá kezébe. Mivel ő a kérészt nem tudta visszautasítani, már a szobában felvette. A térde alá lógó, hosszú csokoládészínű kabát puha, sima és egyúttal meleg. Baruvá örömmel vegyes szégyenérzettel gyúrta a keze közé az anyagát. Házáriká mozdulatlanul bámulta, és meglepedett mosoly ragyogta be arcát.

– Nem szűk kissé a nyakán a gomb? – szakította meg Baruvá kelleetlenül a csendet.

– Dehogy! Két nap múlva helyre igazodik. Nagyon is jól fest magán, és tökéletesen illik a bőrszínéhez. Látja, tanító úr, én állom a szavamat. Még ha meghalok, sem állok el az adott szótól. Nem feledkeztem meg az ön jóletéről. Jobban örültem volna, ha már korábban oda tudom adni, de aztán arra

gondoltam, hogy ha valamit adni szeretnék, akkor ne az első benyomásra hallgassak, hanem valóban jól fessen az. Ezért aztán Sillongból jövet kicsit megkésett az áru.

Ramén Baruvá nem tudott szavakat találni. Maga sem tudta, **10** hogy a kabátot viselve örömet érez-e vagy büntudatot. Soha életében senkitől nem fogadott el megkülönböztető bánásmódot. A nehézségeket télen-nyáron elviselte, és soha nem volt képes másfajta bánásmódot bárkitől is elvárni. Ezért aztán nem tudta pontosan eldönteni, hogy ezt a napot győzelemként vagy vereségként élje meg.

A kabát valóban melegen tartja. Ránézésre a ruhadarab gyönyörű, és ő is megszerette. Csodálatos az anyaga, és megelégedésében beleborzong, ha végigsimít rajta. Házáriká nagyszerű árut hozatott. Ha egyszer azt mondta, hogy ad, akkor ad is.

Baruvá hazaindult Házárikától. Valami megmagyarázhatatlan aggodalom járta át. Házáriká himalájai pásztorkutyája haragosan ugatva követte. Lehet, hogy az ő nyelvén így gratulált. Kissé tovább érve egy elámult tanító tapogatta végig a kabátját, és gratulált hozzá. Úgy tűnt, hogy a még mindig az iskolaépületben tevékenykedő iskolaszolga is az ő örömeiben osztozott, mikor messziről kézmozdulattal üdvözölte.

Baruvá felgyorsította a lépteit. Hideg szél fújt az út felett. De aznap egyáltalán nem didergett. Ez a szegények irányában oly kegyetlen istencsapása aznap nem bántotta; nem bántotta, mert a Házárikától kapott áthatolhatatlan pajzs védte. Ha lábán egy pár zokni, és fején pedig sapka lett volna, Baruvá még a mitikus Méru-hegy hidegeivel is képes lett volna megküzdeni. Nagyon kellemes közérzettel sétált. A hideg kikezdte ugyan ujjai hegyét, de amint a zsebébe dugta kezét, nem is érezte már. Most a szűrős kövekre sem haragudott, és a városatyákra sem szórt átkokat. Lassan lépkedve ért háza verandájához. Szeretett kutyája elébe futott, de most a szokásos módon farkát csóválva nem dobta előtte a földre magát, hanem szörnyűséges formát öltve támadásra készült – mintha fel sem ismerte volna.

– Mi történt? – jött ki azonnal a felesége, és amint meglátta Baruvát, csodálkozva kérdezte: – gyermekünk a hidegben dideregve jár a főiskolára, és te meg hogy-hogy így szórod a pénzt?

– Csak lassacskán! Ne zsörtölődj, mint Xanthippé. Legalább hadd fújjam ki magamat! – mondta miközben belépett a házba. Megérezve, hogy tévedett, a kutya is szégyenlősen, mintegy bocsánatáért esedezve leheveredett a lábához.

– Ide hallgass! Egyáltalán nem szórom a pénzt. Ez Házáriká ajándéka. Azé a Házárikáé, akiről egyszer Bharáliéknak beszéltem. Megnyerte a tendert. Ez a fizetség érte, hogy jutalomnak ne mondjam. Na, hogy áll rajtam? Nézd csak, milyen erős anyagból varrták. Az ára sem lehet kevés. Még legalább százötven rúpiát.

Baruvá még be sem fejezte mondandóját, mikor Kanak előpattant a szobából, ahol tanult.

– Mit mondott, édesapám? Mégiscsak hozott ajándékot Házárikától?

– Ez, fiam, nem ajándék, hanem jutalom. Nem bírjátok felfogni?

– futotta el Baruvát a harag.

11

– Édesapám, most azonnal vigye vissza a kabátot! Ha mindeddig megvolt kabát nélkül, ezentúl is meglesz. Az a csaló gazember nem bírt mást kitalálni, és végül ezt a fegyvert vetette be.

– Csak lassacskán, fiam! Mi végre viselkedtek így? Megsértettelek én benneteket valamivel is, hogy most azonnal vissza kelljen adnom a kabátot? – nézett csodálkozva Baruvá fiára és feleségére.

– Mi, fiatalok a korrupció és az erőszak ellen küzdünk, és új világ létrehozásáról álmodunk, amelyben az emberek nem esküdnek össze, hogy elnyomják és gyötörjék a másikat. Mi fiatalok épp azért álltunk össze, hogy ezek ellen harcba álljunk. Legeslegelőször Bharálit és Saikjít vettük célba. Kiáltványt is adtunk ki ellenük. A januári aratásünnep első napján lesz a nagygyűlésünk, és konkrét javaslatokat fogunk megszavazni. Hát nem érti, édesapám, hogy azért tette, hogy én veszítsem el a hitelemet mások előtt? Az ön tisztessége mögé rejtőzve próbálja a saját malmára hajtani a vizet.

Kanak egy lélegzetvétellel mondta el mindezt. Baruvá nem tudott és nem is akart a mondottakba belegondolni. Nem esett jól neki, hogy ilyen kemény szavakkal illeti a fia. Mellesleg ő maga sem támogatta az országjobbítás azon módját, amit a fiatalok csoportja hirdetett.

– Mit fecsegsz össze-vissza? Házáriká fiát tanítom. Gazdag ember. Hát nem ő maga adta készakarattal? Nem és nem tudom visszaadni. Hogy érezné magát tőle? Mi dolgom vele, hogy ő maga jó ember, vagy gonosz? Nem sérthetem meg. De ha ez titeket mind ennyire bánt, soha nem veszem fel többet a kabátot. Csináljatok, amit akartok!

Haragjában Baruvá levette a kabátot, és felesége lába elé dobta. Az ott heverő kutya felugrott, beleharapott, és húzta kifele a házból.

Bangha Imre fordítása

Trailókanáth Gószvámi (1906–1988) novellája (*Étá garam kot*. In *Asamiya galpa samkalan*. I. kötet. szerk. Homén BARGOHAIN. Publication Board Assam, Guwahati, 1975, 163–172.) az asszámi irodalom kiemelkedő alkotása, mely a tizenötmillió indiai Asszám államban iskolai tananyag. A Bangladéstól északra és keletre elhelyezkedő Asszám nyelve az indoeurópai nyelvcsalád hagyományosan legkeletibb élő képviselője. E novella az első közvetlenül asszámiból fordított irodalmi mű magyarul. Köszönetemet fejezem ki Dhurdzsati Sarmának és Dilip Boráhnak a fordításhoz nyújtott segítségükért. (A ford.)